บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลดงมะไฟ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ
   1.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ
   1.2 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกตั้ง
2. แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ

ความหมายของการตัดสินใจ

Simon (1960 อ้างถึงใน พิทยา บวรรัตน์, 2535, หน้า 111–113) ได้อธิบายว่า การตัดสินใจ คือ กระบวนการที่ประกอบไปด้วยเชาวน์ปัญญา (Intelligent Activity) หรือการหาโอกาสที่จะตัดสินใจ หมายถึง การสืบเสาะหาข่าวสารสภาพทางสิ่งแวดล้อมสำหรับใช้ในการตัดสินใจกิจกรรมออกแบบ (Design Activity) หรือการหาแนวทางเลือกที่พอเป็นไปได้ ซึ่งหมายถึง การสร้าง พัฒนา วิเคราะห์แนวทางต่าง ๆ ที่จะนำไปปฏิบัติได้ กิจกรรมคัดเลือก (Choice Activity) หรือการเลือกทางเลือกจากทางเลือกที่มีอยู่ หมายถึง การเลือกทางเลือกที่เหมาะสมจะนำไปปฏิบัติได้จริง การตัดสินใจเป็นเรื่องของการจัดการที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และในการจัดการนั้นการตัดสินใจเป็นหัวใจในการปฏิบัติงานทุก ๆ เรื่อง ทุก ๆ กรณี และเพื่อให้การดำเนินการไปสู่วัตถุประสงค์ อาจมีเครื่องมือมาช่วยในการพินิจพิจารณามีเหตุผลส่วนตัว อารมณ์ ความรักใคร่ชอบพอ เข้ามามีส่วนร่วมในการเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การตัดสินใจจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการและมีขั้นตอนต่อเนื่องกัน ดังนี้

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

1. การแยกแยะตัวปัญหา (Problem Identification) เป็นขั้นตอนแรกของการตัดสินใจเป็นการสร้างความแน่ใจ มั่นใจ โดยการค้นหาและทำความเข้าใจกับตัวปัญหาที่แท้จริงเพราะกระบวนการตัดสินใจจะเริ่มต้นตามขั้นตอนแรก เมื่อผู้ทำการตัดสินใจมีความรู้สึกว่าได้เกิดปัญหาขึ้นมานั้นก็ต่อเมื่อมีความรู้สึกว่าภายในได้มีปรากฏบางอย่างเกิดขึ้นโดยที่ไม่คาดคิดมาก่อน

2. การหาข่าวสารที่เกี่ยวกับตัวปัญหานั้น (Information Search) เป็นการเสาะหาข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวปัญหานั้นก็คือ การเสาะหาสิ่งที่เป็นสาเหตุหรือสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหานั้นซึ่งอาจจะไม่ใช่สาเหตุโดยตรงก็ได้

3. การประเมินค่าข่าวสาร (Evaluation of Information) เป็นความจำเป็นที่จะต้องประเมินค่าดูว่าข่าวสารที่ได้มานั้นถูกต้อง เหมาะสม เพียงพอ ตรงเวลาและสามารถที่จะไปวิเคราะห์ปัญหาได้หรือไม่

4. การกำหนดทางเลือก (Listing Alternative) เป็นขั้นตอนสำคัญของการตัดสินใจ คือ การกำหนดทางเลือกมากที่สุดเท่าที่จะมากได้เพื่อให้ครอบคลุมวิถีทางที่จะแก้ปัญหาได้หลาย ๆ วิธี ถ้าเรามีข่าวสารสมบูรณ์สำหรับปัญหาแต่ละเรื่องเราอาจจะกำหนดทางเลือกได้เหมาะสมและครอบคลุมอย่างแท้จริง

5. การเลือกทางเลือก (Selection of Alternative) เป็นการเลือกทางเลือกที่จะปฏิบัติการต่อไป (Selection of a Course of Action) และเป็นที่ยอมรับว่าในขั้นตอนนี้เป็นการตัดสินใจอย่างแท้จริง

6. การปฏิบัติตามการตัดสินใจ (Implement of Decision) เป็นการปฏิบัติตามผลของการตัดสินใจหรือทางเลือก

กรองแก้ว อยู่สุข (2537, หน้า 147) ได้ให้ความหมายของการตัดสินใจไว้ว่า หมายถึง การเลือกสิ่งหนึ่งหรือหลาย ๆ สิ่ง หรือเลือกที่จะปฏิบัติทางใดจากหลาย ๆ ทางที่มีอยู่หรือวิธีการที่เลือกนั้นย่อมได้รับการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วว่าถูกต้องเหมาะสมหรือดีที่สุดและตรงกับเป้าหมายขององค์กรด้วย

วิชัย โถสุวรรณจินดา (2535, หน้า 185) ได้ให้ความหมายของการตัดสินใจว่า หมายถึง การเลือกทางเลือกที่มีอยู่หลาย ๆ ทางเลือก โดยอาศัยทางเลือกที่ดีที่สุดเพียงทางเลือกเดียวที่สามารถตอบสนองเป้าหมาย หรือความต้องการของผู้เลือกได้

กวี วงศ์พุฒ (2535, หน้า 61) ให้ความหมายของการตัดสินใจว่า หมายถึง การพิจารณาทางเลือกที่ดีที่สุดจากทางเลือกหลาย ๆ ทาง ผู้นำต้องตัดสินใจด้วยหลักเหตุผลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

กล่าวโดยสรุปการตัดสินใจ หมายถึง การพิจารณาทางเลือกที่ดีที่สุด ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุด โดยการตัดสินใจดังกล่าวต้องเกิดประสิทธิภาพสูงสุดและตรงตามเป้าหมายที่วางเอาไว้

ทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2548, หน้า 38) ได้อธิบายว่า ทฤษฎีการตัดสินใจเป็นทฤษฎีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ได้นโยบายสาธารณะที่ดี ส่วนหนึ่ง คือ การตัดสินใจที่รอบคอบ อยู่บนพื้นฐานหลักของเหตุและผล ซึ่งมีทฤษฎีที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ทฤษฎีการตัดสินใจเชิงเหตุผล (Rational Decision Making) ทฤษฎีตัวแบบการเปลี่ยนแปลงจากเดิมบางส่วน (Incremental Decision Making) และทฤษฎีการตัดสินแบบผสมผสาน (Mixed – Scanning)

ทฤษฎีการตัดสินใจเชิงเหตุผล (Rational – Comprehensive) ทฤษฎีการตัดสินใจเชิงเหตุผลมีหลักการประเมินและมีขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ปัญหา เช่น ปัญหานั้นสำคัญมากน้อยเพียงใดอะไร คือ ปัญหาของสังคม ปัญหาที่เกิดขึ้นนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างไร

2. วิเคราะห์วัตถุประสงค์ เป็นการกำหนดนโยบายว่าต่อไปเราจะมีนโยบายอย่างไรเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาให้ได้ เช่น ปัญหาความยากจน เราต้องทำการวิเคราะห์ว่าอะไรคือความจน ความยากจน คือ ไม่มีเงินหรือจนเพราะไม่มีปัญญา อะไร คือ สาเหตุที่ทำให้คนเรามีความยากจนมากที่สุด

3. วิเคราะห์ทางเลือก เป็นทางเลือกที่นักวิเคราะห์คิดไว้ว่าจะมีกี่ทางเลือกก็ได้เท่าที่นักวิเคราะห์จะคิดวิเคราะห์ได้แล้วทำการวิเคราะห์แต่ละทางเลือก เช่น ใช้แนวทางวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ เช่น การลงทุน–กำไรคุ้มค่าหรือไม่ (Cost Benefit) โดยนำทางเลือกทั้งหมดมาเปรียบเทียบ (ในรูปแบบของมูลค่า) แล้วตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เห็นว่าดีที่สุด

ทฤษฎีการตัดสินใจเชิงเหตุผล จะเป็นการวิเคราะห์เชิงนโยบายสาธารณะทางหนึ่งก่อนการตัดสินใจเพื่อให้ได้นโยบายสาธารณะที่ดี เพราะตั้งอยู่บนหลักของเหตุและผลทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่เปรียบเทียบได้ชัดเจน ทำให้การตัดสินใจอยู่บนพื้นฐานของหลักข้อเท็จจริง (ความจริง) โดยอาศัยข้อมูลและข้อเท็จจริง (Fact) เพื่อนำมาวิเคราะห์ในแต่ละทางเลือก การตัดสินใจทำให้ได้ทางเลือกที่ดีและนโยบายสาธารณะที่ดี โดยสามารถสรุปภาพรวมของทฤษฎีการตัดสินใจเชิงเหตุผล ได้ดังนี้

บรรณาธิการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

1. เป็นนโยบายมุ่งผลประโยชน์สูงสุดของสังคมแยกค่านิยม (Value) ของสังคมออกจากข้อเท็จจริงหรือความจริง (Fact) เพื่อไม่ให้มีค่านิยมแฝงอยู่ในการตัดสินใจเพราะค่านิยมเป็นแนวโน้มของความคิดที่นำไปสู่พฤติกรรมการกระทำต่าง ๆ ดังนั้น ค่านิยมของสังคมสามารถประเมินแยกออกจากข้อเท็จจริงได้ โดยการทำค่านิยมให้เป็นตัวเลขทั้งหมดเช่น โครงการใดเกิดขึ้นจะมีคำถามว่าผลกระทำจากโครงการที่เกิดขึ้นกับสังคม เช่น ถ้าต้องอพยพย้ายบ้าน ย้ายถิ่นฐานท่านพึงพอใจค่าตอบแทนเป็นเงินเท่าไหร่จากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของท่าน การอพยพของท่านเป็นการแปลงคุณค่า (คือ ค่านิยม) ให้เป็นมูลค่าคุณค่า เช่น วัฒนธรรมเนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เมื่อรัฐบาลต้องการแปลงคุณค่า (วัฒนธรรม) เป็นมูลค่าโดยการขายวัฒนธรรมในลักษณะการท่องเที่ยวเพื่อให้ได้เงินมาเป็นมูลค่าจากปัญหาที่ตามมามากมาย

2. ระบบการตัดสินใจเชิงเศรษฐศาสตร์ เช่น เรื่องของ Cost Benefit

3. เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร

4. มีขั้นตอนในการวิเคราะห์ ตั้งแต่การจำแนกปัญหา เป้าหมาย วัตถุประสงค์ค่านิยมและต้นทุน

5. ผลประโยชน์เปรียบเทียบผลลัพธ์

6. เลือกผลลัพธ์

ทฤษฎีตัวแบบการเปลี่ยนแปลงจากเดิมบางส่วน (Incremental Decision Making) โดยมีแนวคิด ดังนี้

1. นโยบายเป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากอดีตยอมรับค่านิยม

2. มีการปรับปรุงจากของเดิมเป็นบางส่วน เพราะผู้พิจารณานโยบายไม่ได้ดูทั้งหมด

3. ข้อจำกัดต่าง ๆ มีมาก

4. สานต่อนโยบายเดิม

5. มักเกี่ยวข้องกับเชิงการเมืองคำนึงข้อจำกัด

6. มีการใช้ดุลยพินิจในการพิจารณา

7. การตัดสินใจไม่มีเพียงครั้งเดียว

8. แก้ปัญหาความไม่สมบูรณ์ทางสังคม

9. มีลักษณะอนุรักษ์นิยมไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ทฤษฎีการตัดสินแบบผสมผสาน (Mixed–Scanning) มีแนวคิดที่เป็นการประนีประนอมระหว่างหลักเหตุผลและการเปลี่ยนแปลงจากของเดิมบางส่วน แก้จุดอ่อนของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงบางส่วนจากของเดิมบางส่วน วิธีการตัดสินใจผสมผสานลักษณะนี้เหมือนกับการดูดาวบนท้องฟ้าว่ามีดาวอะไรบ้าง แล้วตัดสินใจเลือกเฉพาะกลุ่มดาวที่เราสนใจมาศึกษา เช่นเดียวกับการสำรวจทางเลือกว่ามีทางเลือกอะไรบ้าง ทางเลือกใดเป็นทางเลือกที่น่าสนใจก็ศึกษาทางเลือกนั้น ทฤษฎีตัวแบบการวิเคราะห์นโยบายพฤติกรรมการเมือง ได้แก่

1. ทฤษฎีชนชั้นนำ อธิบายว่า นโยบายที่ได้มาจากการตัดสินใจจากชนชั้นนำ ถ้าผู้นำดีมีจริยธรรมศีลธรรมก็ส่งผลให้นโยบายดี ในทางกลับกันถ้าผู้นำไม่ดี ไม่มีจริยธรรมศีลธรรมไม่เห็นประโยชน์สาธารณะ เช่น โครงการสนามบินสุวรรณภูมิ โครงการแหลมผักเบี้ย โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน โครงการโคล้านตัว โครงการ SML เป็นต้น ซึ่งทฤษฎีชนชั้นนำมีแนวคิดว่า 1) เป็นอำนาจนิยม 2) ให้ความสำคัญเฉพาะชนชั้นนำ 3) ใช้ค่านิยมหรือความพอใจของผู้นำเป็นหลัก

2. ทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ เป็นทฤษฎีที่ทำให้เราเข้าใจว่า การได้นโยบายสาธารณะที่ดีมาจากกระบวนการการต่อรองผลประโยชน์ ทำให้ Policy Stakeholder ทั้งหลายที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์เข้าไปขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ การกำหนดนโยบายนโยบายสาธารณะที่ดีส่วนหนึ่งอาจจะได้มาจากกระบวนการการต่อรองผลประโยชน์ การรักษาผลประโยชน์ต่อรองของกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีแนวคิดว่า 1) เป็นสังคมประชาธิปไตย 2) มีกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ 3) มีการเรียกร้องรักษาสิทธิผลประโยชน์เจรจาต่อรองผลักดัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

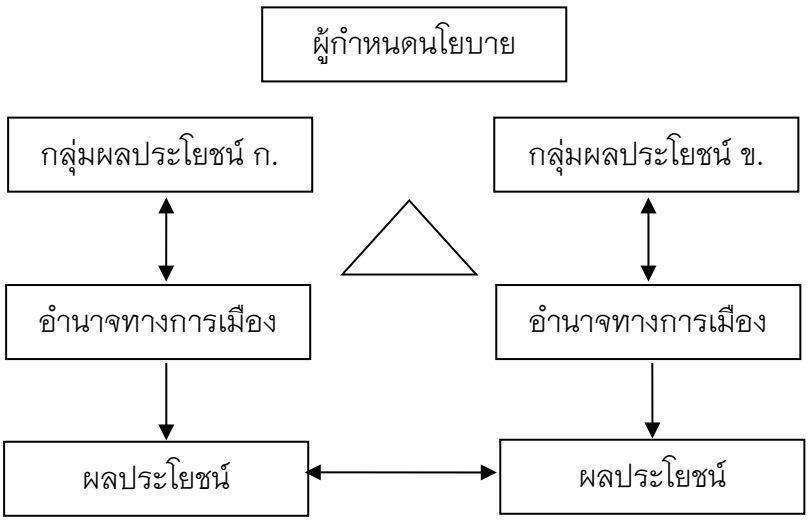

ภาพประกอบ 2 ตัวแบบทางการเมืองของทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์
(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548, หน้า 38)

1. แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ

ความหมายของผู้นำ

ผู้นำ (Leader) เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งต่อความสำเร็จขององค์กร ทั้งนี้เพราะผู้นำมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องวางแผน สั่งการ ดูแล และควบคุมให้บุคลากรขององค์กรปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเพื่อให้เข้าใจถึงผู้นำและภาวะผู้นำให้ดียิ่งขึ้น จึงได้เสนอความหมายของผู้นำ ภาวะผู้นำและวิธีการศึกษาภาวะผู้นำ ดังนี้

McFarland (1979, p. 214) กล่าวว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลให้คนอื่นทำงานในระดับต่าง ๆ ที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

Yukl (1989, p. 3) กล่าวว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่มและเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติภาระหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำที่ได้รับมอบหมาย บุคคลอื่นในกลุ่มที่เหลือก็คือผู้ตาม แม้จะเป็นหัวหน้ากลุ่มย่อยหรือผู้ช่วยในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ก็ตาม

Egon Guba (1990 อ้างถึงใน สถิต วงศ์สวรรค์, 2529, หน้า 239) ให้ทัศนะว่า บุคคลที่ใช้อำนาจที่ติดมากับตำแหน่งจะเป็นหัวหน้าหรือผู้บริหาร ถ้าบุคคลใดใช้อำนาจของตนเองที่ดำรงตำแหน่งอยู่จะเป็นผู้นำ เพราะฉะนั้น หัวหน้าที่มีความเป็นผู้นำ

อยู่ด้วยจะปฏิบัติงานให้ลุล่วงไปได้ดีกว่าหัวหน้าที่เป็นผู้บริหารอย่างเดียวและในทำนองเดียวกัน ผู้นำที่ไม่มีตำแหน่งหรือไม่ได้เป็นผู้บริหารก็อาจจะแสดงบทบาทของการเป็นผู้นำกลุ่มไม่ราบรื่นนัก

กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์ (2546, หน้า 137) กล่าวว่า ผู้นำ คือ ผู้ที่มีบทบาทหรือมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นในกลุ่มเดียวกัน คือ เป็นผู้อำนวยการ จูงใจ ประสานงาน สั่งการให้สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับผู้นำไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ผู้นำ คือ บุคคลซึ่งมีบทบาทเหนือบุคคลอื่น

2. ผู้นำ คือ บุคคลหนึ่งที่มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อคนในหน่วยงานมากกว่าผู้อื่น

3. ผู้นำ คือ บุคคลซึ่งมีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินงานให้หน่วยงานดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

4. ผู้นำ คือ ผู้ซึ่งได้รับเลือกจากผู้อื่นให้เป็นผู้นำ

5. ผู้นำ คือ ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งในหน่วยงานหรือดำรงตำแหน่งหัวหน้า

กวี วงศ์พุฒ (2535, หน้า 14–15) สรุปความหมายเกี่ยวกับผู้นำไว้ 5 ประการ คือ

1. ผู้นำ หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่มเปรียบเสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่มมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง

2. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งนำกลุ่มหรือพากลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายที่วางไว้ แม้แต่เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางก็ถือว่าเป็นผู้นำ ทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอกลู่นอกทางด้วย

3. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่คัดเลือกหรือยกให้เขาเป็นผู้นำของกลุ่ม ซึ่งเป็นไปโดยอาศัยลักษณะทางสังคมมิติของบุคคลเป็นฐานและสามารถแสดงพฤติกรรมของผู้นำได้

4. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะบางอย่าง คือ สามารถสอดแทรกอิทธิพลบางประการอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

5. ผู้นำ หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมความเป็นผู้นำ

ถวิล ธาราโภชน์และศรันย์ ดำริสุข (2543, หน้า 165) กล่าวว่า ผู้นำ คือ กระบวนการที่บุคคลใช้อิทธิพลต่อผู้อื่น (ผู้ตาม) ให้ได้แสดงพฤติกรรมไปสู่ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งคำว่าอิทธิพล หมายถึง อำนาจหรือการกระทำใด ๆ อันเป็นสาเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทัศนคติของบุคคลหรือกลุ่มผู้ตามหรือลูกน้องก็คือบุคคลซึ่งได้รับอิทธิพลจากผู้นำ

บุญทัน ดอกไธสง (2535, หน้า 266) สรุปเกี่ยวกับความหมายของผู้นำ ไว้ดังนี้

1. ผู้มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ

2. เป็นผู้คอยแนะนำ ช่วยเหลือกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดตามความสามารถ

3. เป็นผู้วางแผนและผลักดันกลุ่ม ซึ่งผู้นำจะต้องยืนอยู่ข้างหน้ากลุ่มและนำกลุ่มปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย

พรนพ พุกกะพันธุ์ (2544, หน้า 19) ได้กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งขึ้นมาหรือได้รับการยกย่องให้เป็นหัวหน้าและเป็นผู้ตัดสินใจ เพราะมีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาและจะนำผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางที่ดีหรือชั่วได้ โดยใช้อิทธิพลในความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยการโดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกัน ในอันที่จะบรรลุเป้าหมายและความสามารถที่จะชักจูงผู้อื่นให้ความร่วมมือ ร่วมใจกับตนดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายของตนได้

ยงยุทธ เกษสาคร (2541, หน้า 68) ได้สรุปเกี่ยวกับผู้นำไว้ว่า คือ ผู้ที่มีบุคลิกลักษณะคุณสมบัติเด่นกว่าผู้อื่นในกลุ่มและมีอิทธิพลมากกว่าบุคคลอื่น ๆ ในหน่วยงาน ทั้งสามารถสร้างความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้เกิดขึ้นแก่หน่วยงานนั้น ๆ ได้ ดังนั้น ผู้นำจึงหมายถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่รับบทบาทเป็นผู้บริหาร ประสานประโยชน์ในกลุ่มเสมือนเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม ซึ่งมีอิทธิพลและอำนาจสามารถบังคับบัญชาบุคคลในกลุ่มให้ปฏิบัติงานจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ว. วชิรเมธี (2553, หน้า 56–57) ได้ให้ความหมายของผู้นำไว้ว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้อำนวยการให้คนมาทำงานร่วมกัน และเป็นคนสร้างองค์กรให้เกิดบรรยากาศ “คนก็สำราญ งานก็สำเร็จ” หรือผู้นำ ก็คือ ผู้นำในการแก้ปัญหาฝ่าวิกฤต โดยที่เมื่อแก้ปัญหาฝ่าวิกฤตสำเร็จแล้ว คนส่วนใหญ่ก็ยอมรับในสภาวะแห่งการเป็นผู้นำของตน ผู้นำก็คือ ผู้ที่มีศักยภาพแห่งการเป็นผู้นำจนก่อให้เกิดแรงบันดาลใจให้คนอื่น ๆ อยากเดินตามหรืออยากมาร่วมทำงานด้วยและเมื่อทำงานด้วยแล้วก็ก่อให้เกิดภาวะ “งานสัมฤทธิ์ ชีวิตก็รื่นรมย์” หรือแม้ไม่ได้ร่วมงานด้วยแต่ภาวะผู้นำของเขาก็ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจให้คนอื่นที่ไม่ได้ร่วมงานด้วยอยากดำเนินรอยตาม

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้งหรือการยกย่องจากกลุ่มให้ทำหน้าที่ของตำแหน่งผู้นำของกลุ่ม องค์กร เป็นผู้วางแผน แนะนำ สั่งการและให้ความช่วยเหลือกลุ่ม องค์กร สามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์และบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งผู้นำนอกจากจะมีศักยภาพที่ทำให้ผู้ร่วมงานอยากทำงานด้วยแล้ว ภาวะผู้นำดังกล่าวยังทำให้ผู้อื่นที่ไม่ได้ร่วมงานด้วยเกิดแรงบันดาลใจอยากที่จะดำเนินรอยตามด้วย

ความหมายของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ หมายถึง ความสามารถในการเป็นผู้นำของกลุ่ม องค์กรซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จของผู้นำ ภาวะผู้นำได้รับความสนใจและมีการศึกษามานานแล้วปัจจุบันยังคงมีการศึกษาภาวะผู้นำอยู่ตลอดเวลาและพยายามจะหาภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพในแต่ละองค์กรและในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยมีการศึกษาตั้งแต่คุณลักษณะ อำนาจและพฤติกรรมของผู้นำในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของภาวะผู้นำไว้หลากหลายและแตกต่างกัน ดังนี้

Yukl (1989, p. 3) กล่าวถึงสาเหตุที่ความหมายของภาวะผู้นำมีความหลากหลายและแตกต่างกัน เนื่องจากขอบเขตเนื้อหาและความสนใจในภาวะผู้นำของนักวิจัยมีความแตกต่างกันนั้นเอง

Koontz and Donnell (1964, pp. 437) อธิบายถึงภาวะผู้นำว่าเป็นเรื่องของศิลปะของการใช้อิทธิพลหรือกระบวนการใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น เพื่อให้เขามีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานจนประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของกลุ่ม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

Stogdill (1974, p. 411) ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำว่า เป็นความริเริ่มและธำรงไว้ซึ่งโครงสร้างของความคาดหวังและความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกของกลุ่ม

McFarland (1979, p. 303) กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า เป็นความสามารถที่จะชี้แนะสั่งการอำนวยการหรือมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่นเพื่อให้มุ่งไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้

David (1980, p. 491) อธิบายว่าภาวะผู้นำ คือ ศิลปะในการชี้แนะลูกน้องหรือผู้ร่วมงานให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความกระตือรือร้นและด้วยความเต็มใจ

Mitchell and Larson (1987, p. 435) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลใช้อิทธิพลต่อกลุ่ม เพื่อให้บรรลุความต้องการของกลุ่มหรือจุดมุ่งหมายขององค์กร

Stoner and Freeman (1989, p. 459) ได้ให้ความหมายภาวะผู้นำว่าเป็นกระบวนการของการชี้แนะและอิทธิพลต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกของกลุ่ม

Robbins (1991, p. 302) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นความสามารถในการใช้อิทธิพลต่อกลุ่มเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

Bennis Online (2002) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นความสามารถส่วนบุคคลของผู้นำที่จำเป็นต้องรู้จักตนเองการมีวิสัยทัศน์ในการติดต่อสื่อสารที่ดี การสร้างความร่วมมือและความไว้วางใจท่ามกลางเพื่อนร่วมงาน

Drucker Online (2002) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ ภาวะที่บุคคลมีพรรคพวก บริวารที่สามารถใช้อำนาจชักจูงลูกน้องได้

พะยอม วงศ์สารศรี (2534, หน้า 196) อธิบายว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้นำ) ใช้อิทธิพลและอำนาจของตนกระตุ้นชี้นำให้บุคคลอื่น (ผู้ตาม) มีความกระตือรือร้น เต็มใจทำในสิ่งที่เขาต้องการ โดยมีเป้าหมายขององค์กรเป็นจุดหมายปลายทาง

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2536, หน้า 10) ได้กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำเป็นการใช้อิทธิพลของคนหรือของตำแหน่งให้ผู้อื่นยินยอมปฏิบัติตาม เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มที่ได้กำหนดไว้หรือสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ คือ รูปแบบของอิทธิพลระหว่างบุคคล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2540, หน้า 19) ให้ความหมายของภาวะผู้นำว่า หมายถึง คุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม

สงวน ช้างฉัตร (2541, หน้า 172) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลหนึ่งพยายามที่จะมีอำนาจเหนือบุคคลอื่น โดยอาศัยอำนาจที่เกิดจากการบังคับให้คนอื่นกลัวอำนาจที่เกิดจากการให้รางวัลหรือการเสริมแรงทางบวก อำนาจทางกฎหมายหรืออำนาจที่ผู้ครอบครองตำแหน่งได้รับมอบหมายจากองค์กร อำนาจที่เกิดจากความเชี่ยวชาญและอำนาจที่เกิดจากการอ้างอิงคำสั่งของผู้บังคับบัญชา จุดประสงค์ของการใช้อำนาจเหนือบุคคลอื่นดังกล่าวก็เพื่อให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จอย่างดีที่สุด ภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลา ทรัพยากร เทคโนโลยีและความสามารถของสมาชิกกลุ่มหรือบุคลากรในองค์กร

จากลักษณะความหมายของภาวะผู้นำข้างต้นจะเห็นได้ว่า แนวคิดส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนและสมาชิกของกลุ่ม มีความสัมพันธ์ภายในต่อกันอย่างสม่ำเสมอในการนี้จะมีสมาชิกคนใดคนหนึ่งหรือมากกว่าถูกกำหนดหรือยอมรับให้เป็นผู้นำเนื่องจากมีความแตกต่างในด้านต่าง ๆ จากบุคคลอื่น ๆ ของกลุ่ม ซึ่งถือว่าเป็นผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือลูกน้องหรือผู้ปฏิบัติ ในส่วนความหมายของภาวะผู้นำส่วนใหญ่นั้นจะเกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพล โดยผู้นำจะมีอิทธิพลต่อผู้ตามในกลุ่มหรือบุคคลอื่น ๆ เพื่อให้มีทัศนคติ พฤติกรรมที่ทำให้จุดมุ่งหมายของกลุ่มหรือองค์กรประสบความสำเร็จ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการหรือระบบการดำเนินงานที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่า พยายามใช้อิทธิพลของตนหรือกลุ่มของตนกระตุ้นชี้นำผลักดันให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นมีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการ โดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์กรเป็นเป้าหมาย

Mitchell and Larson (1987, p. 435) กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ สำหรับการพิจารณาว่าผู้นำที่มีภาวะผู้นำหรือไม่นั้นเป็นอย่างไร ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของการใช้อิทธิพลที่ผู้นำพยายามจะมีอิทธิพลเหนือผู้ตาม เพื่อให้มีพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามต้องการของตน โดยมีจุดมุ่งหมายขององค์กรเป็นเป้าหมาย ไม่ใช่เรื่องของบุคคลที่จะพึงมีภาวะผู้นำได้โดยที่ไม่ได้มีการกระทำใด ๆ เป็นกระบวนการให้เกิดอิทธิพลต่อผู้อื่น ดังนั้น ผู้นำที่มาจากการแต่งตั้ง เช่น ผู้อำนวยการ ผู้บัญชาการ อาจมีภาวะผู้นำหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่ว่ามีลักษณะทั้ง

3 ประการ หรือไม่ในทางตรงข้ามผู้ที่แสดงภาวะผู้นำอาจเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการแต่มีองค์ประกอบ 3 ประการนั้นก็ได้

2. ภาวะผู้นำจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ตามยอมให้ผู้นำใช้อิทธิพลต่อตัวเขาซึ่งโดยทั่วไปต้องพิจารณาถึงระดับความถูกต้องของอิทธิพลที่ใช้ว่าไม่ใช่เป็นการใช้อำนาจเข้าข่มขู่เข็ญหรือบีบบังคับให้ทำตาม เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นก็ไม่ถือว่าผู้นำมีภาวะผู้นำได้

3. ภาวะผู้นำจะถูกอ้างถึงเมื่อจุดมุ่งหมายของกลุ่มหรือองค์กรประสบความสำเร็จดังนั้น ถ้าหากผู้นำไม่สามารถนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จดังกล่าวได้ก็ย่อมหมายถึงว่าผู้นำไม่ได้แสดงภาวะผู้นำหรือไม่มีความสามารถในการเป็นผู้นำนั่นเอง

วิธีการศึกษาภาวะผู้นำ

ในการศึกษาภาวะผู้นำได้มีการศึกษามานานแล้ว โดยมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำจำนวนมาก อย่างไรก็ตามในการศึกษาเหล่านั้นมีแนวทางที่ศึกษาไม่แตกต่างกันนัก ซึ่งมี Yukl (1989, pp. 7–8) ได้สรุปแนวทางที่ศึกษาภาวะผู้นำไว้ได้ 4 แนวทาง ดังต่อไปนี้

1. แนวการศึกษาอำนาจ–อิทธิพล (Power–Influence Approach) การศึกษาประสิทธิภาพของภาวะผู้นำจากอำนาจ–อิทธิพลของผู้นำ ส่วนใหญ่จะเน้นหรือพิจารณาที่ขนาด ชนิดและการใช้อำนาจของผู้นำ ดังที่ยอมรับกันแล้วว่าอำนาจเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้นำ เพราะนอกจากจะทำให้มีอิทธิพลต่อลูกน้องแล้วยังสามารถมีอิทธิพลต่อเพื่อนผู้นำในระดับเดียวกันต่อผู้บังคับบัญชาในระดับสูง รวมทั้งบุคคลภายนอกหน่วยงานและองค์กรได้ ในการศึกษาวิจัยแนวทางนี้นักวิจัยจะมีคำถามที่ต้องการคำตอบอยู่หลายคำถาม ได้แก่ 1) อะไร คือ แหล่งของอำนาจผู้นำ ลักษณะเฉพาะใดของผู้นำและในสถานการณ์เช่นไรที่ทำให้ผู้นำมีอำนาจ 2) ทิศทางการเพิ่มและลดอำนาจของผู้นำจากกระบวนการแลกเปลี่ยนอิทธิพลเป็นอย่างไร นอกจากนั้นการที่ต้องวิเคราะห์อำนาจของผู้นำพร้อม ๆ กับการวิเคราะห์อำนาจของหน่วยงานและกลุ่มคนทำให้การประเมินประสิทธิภาพของภาวะผู้นำมุ่งเน้นไปที่ความสามารถในการปรับตัวขององค์กรต่อสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปอันเนื่องมาจากการใช้กลยุทธ์อิทธิพลของผู้นำ

2. แนวการศึกษาคุณลักษณะ (Trait Approach) การศึกษาวิจัยแนวทางนี้จะมุ่งเน้นไปที่คุณลักษณะเฉพาะของผู้นำ ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาเชื่อว่าผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะมีคุณสมบัติพิเศษเหนือกว่าผู้ตาม เช่น การทำงานไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย การสามารถหยั่งรู้ใจคนได้ การคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าได้แม่นยำอย่าง

น่ามหัศจรรย์และมีพรสวรรค์ในการชักจูงคนได้อย่างเหลือเชื่อ การศึกษาคุณลักษณะของผู้นำมีการศึกษากันอย่างแพร่หลายในระหว่าง ค.ศ. 1930–1940 แต่ไม่มีงานวิจัยใดยืนยันได้ว่าคุณลักษณะของผู้นำแต่ละคุณลักษณะมีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของผู้นำได้อย่างไร จึงทำให้นักวิจัยให้ความสนใจในคุณลักษณะของผู้นำน้อยลงตามลำดับ อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามที่จะศึกษาว่าคุณลักษณะของผู้นำชนิดที่จำเป็นสำหรับงานของผู้นำแต่ละประเภทอย่างไรและในสถานการณ์ที่แตกต่างกันคุณลักษณะใดที่จะช่วยให้ผู้นำประสบความสำเร็จได้

3. แนวการศึกษาพฤติกรรม (Behavior Approach) การศึกษาประสิทธิภาพของภาวะผู้นำจากพฤติกรรมหรือแบบของผู้นำนั้นมักจะมุ่งไปที่พฤติกรรมอะไรบ้างของผู้นำที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ หรือผู้นำทำอะไรบ้างในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำจะแบ่งออก 2 กลุ่มใหญ่ ๆโดยกลุ่มแรกจะทำการศึกษากิจกรรมต่าง ๆ ของงานบริหารของผู้นำและเวลาที่ผู้นำใช้ในแต่ละกิจกรรมในระยะต้น ส่วนในปัจจุบันจะมุ่งเน้นศึกษาภาระหน้าที่หรืองานของผู้นำแต่ละชนิดเพื่อค้นหาพฤติกรรมของผู้นำที่เหมาะหรือทำให้แต่ละภารกิจประสบความสำเร็จสำหรับงานวิจัยกลุ่มที่สองจะศึกษามุ่งเน้นไปที่ความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพและไม่มีประสิทธิภาพของผู้นำโดยหาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของผู้นำกับความพึงพอใจและผลการปฏิบัติงานของผู้ตามพฤติกรรมของผู้นำที่นำมาพิจารณามักเป็นพฤติกรรมที่สำคัญ ๆ ของการบริหาร

4. แนวการศึกษาเชิงสถานการณ์ (Situational Approach) การศึกษาวิจัยสถานการณ์ที่มีผลต่อประสิทธิภาพของภาวะผู้นำนั้น จะมุ่งเน้นศึกษาสถานการณ์ที่สำคัญเช่น อำนาจหน้าที่และความมั่นคงของผู้นำ ลักษณะงานของผู้นำ ความสามารถและแรงจูงใจของผู้ตาม สภาพแวดล้อมภายนอก ความคาดหวังและข้อเรียกร้องต่าง ๆ เกี่ยวกับงานของลูกน้อง เพื่อนร่วมงานและบุคคลภายนอกองค์กร การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์นี้แยกออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ โดยกลุ่มแรกจะมุ่งเน้นว่าสถานการณ์ใดที่จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมแต่ละพฤติกรรมของผู้นำอย่างไร ดังนั้นการวิจัยประเภทนี้จึงต้องศึกษาว่าพฤติกรรมการบริหารงานของผู้นำต่างองค์กรต่างระดับเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร สำหรับกลุ่มที่สองมุ่งที่จะศึกษาว่าสถานการณ์ลักษณะใดจะมีส่วนทำให้พฤติกรรมหรือแบบของผู้นำ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้นำมีผลต่อประสิทธิภาพของภาวะผู้นำเพราะนักวิจัยกลุ่มนี้มีพื้นฐานความคิดที่ว่า พฤติกรรมใด

พฤติกรรมหนึ่งไม่เหมาะสำหรับทุกสถานการณ์ หรือประสิทธิภาพของผู้นำขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับพฤติกรรมให้เป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์หรือเหมาะสมกับสถานการณ์

ทฤษฎีภาวะผู้นำ

การศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำเริ่มต้นขึ้นเมื่อต้นศตวรรษที่ 20 โดยทฤษฎีภาวะผู้นำในแต่ละช่วงนั้นได้นำมาใช้ในการพัฒนาผู้นำกลุ่มและองค์กร ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 แนวคิด ได้แก่ ทฤษฎีคุณลักษณะ ทฤษฎีผู้นำเชิงปฏิบัติการ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์และทฤษฎีภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพ ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

1. ทฤษฎีคุณลักษณะ เป็นการศึกษาคุณลักษณะความเป็นผู้นำเริ่มตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับลักษณะผู้นำทางด้านกายภาพบุคลิกภาพและจิตใจของผู้นำ โดยมีข้อสังเกตว่าคนที่เป็นผู้นำนั้นจะต้องมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว ในการศึกษาคุณลักษณะความเป็นผู้นำแบบนี้มีวิธีการศึกษา 2 แบบ คือ (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2536, หน้า 44) แบบที่ 1 เป็นการเปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นผู้นำของบุคคลที่เป็นผู้นำกับที่ไม่ได้เป็นผู้นำ แบบที่ 2 เป็นการเปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นผู้นำของบุคคลที่เป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จกับบุคคลที่เป็นผู้นำที่ไม่ประสบความสำเร็จ

นอกจากนั้น Stogdill (1974, p. 40) ได้วิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำสรุปว่า คุณลักษณะของผู้นำแต่เพียงอย่างเดียวไม่สามารถบ่งชี้ภาวะความเป็นผู้นำได้อย่างพอเพียง ไม่สามารถวิเคราะห์หรือพยากรณ์ภาวะผู้นำได้อย่างสมบูรณ์และคุณลักษณะของภาวะผู้นำจะแตกต่างไปตามสถานการณ์ธรรมชาติของกลุ่มและความต้องการของกลุ่ม ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลจะเกี่ยวข้องกับลักษณะส่วนบุคคลและทักษะของผู้นำ

2. ทฤษฎีผู้นำเชิงปฏิบัติการ เป็นการศึกษาพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่สืบเนื่องมาจากการศึกษาคุณลักษณะความเป็นผู้นำ ซึ่งไม่สามารถที่จะให้คำตอบเกี่ยวกับลักษณะผู้นำที่ดีมีประสิทธิภาพได้ การวิจัยเพื่อศึกษาผู้นำเชิงปฏิบัติการนั้นมีวิธีการศึกษา 2 แบบ คือ (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2536, หน้า 48–50) แบบที่ 1 ศึกษาหน้าที่ของผู้นำ (Leadership Functions) มุ่งเน้นการศึกษาหน้าที่ที่ผู้นำปฏิบัติภายในกลุ่มด้วยความเชื่อที่ว่ากลุ่มจะปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพถ้าหากมีบุคคลหนึ่งปฏิบัติหน้าที่ที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจ (Ask–Related) หรือหน้าที่ในการแก้ปัญหา

เช่น การเสนอแนะวิธีแก้ปัญหา การให้ข้อมูล การให้ความคิดเห็น เป็นต้น และ 2) หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบำรุงรักษากลุ่ม (Group Maintenance) หรือหน้าที่ทางสังคม เช่น การแก้ปัญหาความขัดแย้ง เป็นต้น แบบที่ 2 ศึกษาแบบของผู้นำหรือแบบภาวะผู้นำ (Leadership Styles) มุ่งเน้นการศึกษาแบบของผู้นำที่ใช้ในการจัดการกับลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งแบ่งแบบผู้นำออกเป็น 2 แบบ คือ แบบมุ่งงานและแบบมุ่งคน ผู้นำแบบมุ่งงาน (Task–Oriented Styles) มักจะสั่งการชี้นำและนิเทศงานอย่างใกล้ชิด มุ่งเน้นความสำเร็จของงานมากกว่าการพัฒนาหรือการสร้างความเจริญให้แก่ลูกน้อง ผู้นำแบบมุ่งคน (Employee–Oriented Styles) จะพยายามสร้างแรงจูงใจในการทำงานมากกว่าการควบคุมลูกน้อง พยายามให้ลูกน้องได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจสร้างความเชื่อถือศรัทธาและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกของกลุ่ม ส่วน Lewin, Lippitt and white (1939 อ้างถึงใน สุเทพ นิลมูลม, 2552, หน้า 22) จำแนกภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติการเป็น 3 แบบ คือ แบบเผด็จการ (Autocratic) แบบประชาธิปไตย (Democratic) และแบบตามสบาย (Laissez–faire) โดยที่ผู้นำแบบเผด็จการ จะควบคุมกิจกรรมของกลุ่มและตัดสินใจ ผู้นำแบบประชาธิปไตย
จะเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มและกฎเกณฑ์เป็นสำคัญ ในส่วนผู้นำแบบตามสบาย จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ น้อยมาก

3. ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ในทศวรรษ 1970 เริ่มมีการศึกษาแบบผู้นำตามสถานการณ์โดยเชื่อว่าพฤติกรรมผู้นำที่มีประสิทธิผลจะปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์จากสถานการณ์หนึ่งสู่อีกสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งการเป็นผู้นำที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสถานการณ์ในสถานการณ์ที่ต่างกัน ต้องการรูปแบบภาวะผู้นำแตกต่างกัน ดังที่ Arnold, High J. and Feldman, Daniel C (1986, p. 10) กล่าวว่า การศึกษาภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์เป็นการศึกษาภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลที่ดีที่สุดและเหมาะสมกับความต้องการของสภาพการณ์ต่าง ๆ ซึ่งได้มีการศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ไว้หลายรูปแบบ ได้แก่รูปแบบที่ 1 ทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ของ Fiedler (1965, pp. 538–551) ได้อธิบายว่าสถานการณ์ขึ้นอยู่กับ 3 องค์ประกอบ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม โครงสร้างของงาน และอำนาจโดยตำแหน่งของผู้นำ กล่าวคือ หากผู้นำมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชาโครงสร้างของงานชัดเจน และมีอำนาจผู้นำก็สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ รูปแบบที่ 2 ทฤษฎีสามมิติของ Reddin (1970, pp. 11–12) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำและแบบพฤติกรรมผู้นำ ได้แก่ มิติพฤติกรรมด้านงาน มิติพฤติกรรมด้านมนุษย์สัมพันธ์ และมิติประสิทธิผล ซึ่งได้กำหนดลักษณะผู้นำออกเป็น

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

8 แบบ จำแนกเป็นแบบที่มีประสิทธิผลต่ำ จำนวน 4 แบบ ได้แก่ แบบผู้หนีงาน (Deserter) แบบนักบุญ (Missionary) แบบผู้เผด็จการ (Autocrat) และแบบผู้ประนีประนอม (Compromiser) แบบที่มีประสิทธิผลสูง จำนวน 4 แบบ ได้แก่ แบบผู้ยึดระเบียบ (Bureaucrat) แบบนักพัฒนา (Developer) แบบเผด็จการแบบมีศิลป์ (Benevolent Autocrat) และแบบนักบริหาร (Executive) รูปแบบที่ 3 ทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ของ Hersey and Blanchard (1993, pp. 158–170) กล่าวโดยสรุปว่า คือ ความพยายามที่จะทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างแบบของภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลกับระดับวุฒิภาวะของผู้ตาม ฐานคติต้น คือ ประสิทธิผลของผู้นำขึ้นอยู่กับการจับคู่กันระหว่างพฤติกรรมผู้นำกับวุฒิภาวะของกลุ่มหรือของบุคคล มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ 1) พฤติกรรมผู้นำ แบ่งออกเป็น 4 แบบ ได้แก่ แบบการมอบหมาย (Delegating) แบบการมีส่วนร่วม (Participating) แบบการแนะ (Selling) และแบบการสั่ง (Telling) 2) สถานการณ์จากมีวุฒิภาวะไปจนถึงไม่มีวุฒิภาวะ ซึ่งจำแนกเป็นวุฒิภาวะเกี่ยวกับงานและวุฒิภาวะทางจิตวิทยา ซึ่งวุฒิภาวะเกี่ยวกับงาน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ มีความสามารถมากที่สุด มีความสามารถค่อนข้างมาก มีความสามารถบ้างและมีความสามารถแต่เพียงเล็กน้อย และวุฒิภาวะทางจิตวิทยา แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ มีความเต็มใจเป็นประจำหรือเสมอ มีความเต็มใจบ่อย ๆ มีความเต็มใจบ้างในบางครั้งและไม่ค่อยมีความเต็มใจ

4. ทฤษฎีภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพ เป็นการศึกษาภาวะผู้นำแนวใหม่ที่มุ่งยกระดับความต้องการความเชื่อเจตคติคุณธรรมของผู้ตามให้สูงขึ้น เพื่อให้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือองค์กรให้มีประสิทธิผล โดยมีแนวคิดว่าการศึกษาภาวะผู้นำในระยะที่ผ่านมายังไม่สามารถอธิบายภาวะผู้นำได้อย่างชัดเจน ยังเป็นภาวะผู้นำที่มุ่งเสริมแรง (Contingent Reinforcement) และเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยน (Exchange Process) อันเป็นพฤติกรรมความต้องการของมนุษย์ขั้นพื้นฐาน (First Order Change) เท่านั้น จึงทำให้เกิดแนวคิดของภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพ ประกอบด้วย

4.1 ทฤษฎีภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพของ Burns (1987, pp. 55–80) ได้เสนอความเห็นว่า การศึกษาภาวะผู้นำจะต้องนำความคิดเกี่ยวกับผู้นำและผู้ตามมารวมกัน ทำให้ผู้นำและผู้ตามกลายเป็นมโนทัศน์รวม คือ การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของผู้นำและผู้ตามและให้ความหมายของภาวะผู้นำว่า คือ การทำให้ผู้ตามปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่แสดงออกถึงค่านิยม แรงจูงใจ ความต้องการ ความจำเป็น ความคาดหวังของทั้งผู้นำและผู้ตาม และมีความเห็นว่า ภาวะผู้นำเป็นปฏิสัมพันธ์ของบุคคลที่มีความ

แตกต่างกันในด้านอำนาจ ระดับแรงจูงใจและทักษะ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายร่วมกัน ซึ่งเกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะ คือ 1) ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) คือ ภาวะผู้นำที่ใช้วิธีการติดต่อกับผู้ตาม เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันด้วยกระบวนการต่อรองโดยผู้นำใช้รางวัลสนองความต้องการของผู้ตาม เพื่อแลกเปลี่ยนกับการทุ่มเทความพยายามในการทำงานให้สำเร็จ ซึ่งถือว่าทั้งผู้นำและผู้ตามมีความต้องการอยู่ในระดับแรกของระดับความต้องการของ Maslow 2) ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ (Transformational Leadership) คือ ภาวะผู้นำที่ตระหนักถึงความต้องการของผู้ตาม ค้นหาแรงจูงใจของผู้ตาม พัฒนาผู้ตาม ผลของผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ คือ ผู้นำและผู้ตามมีความสัมพันธ์กันในการยกระดับความต้องการซึ่งกันและกันก่อให้เกิดความเปลี่ยนสภาพทั้งสองฝ่าย คือ เปลี่ยนผู้ตามไปเป็นผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพและเปลี่ยนผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพไปเป็นผู้นำจริยธรรม 3) ภาวะผู้นำจริยธรรม (Moral Leadership) ผู้นำที่ยกระดับความประพฤติของมนุษย์และความปรารถนาเชิงจริยธรรมของทั้งสองฝ่ายให้สูงขึ้นและก่อให้เกิดการเปลี่ยนสภาพทั้งสองฝ่าย โดยที่ผู้นำตระหนักถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้ตามอำนาจของผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อผู้นำทำให้ผู้ตามเกิดความไม่พึงพอใจต่อสภาพเดิมทำให้ผู้ตามเกิดความขัดแย้งระหว่างค่านิยมกับวิธีการปฏิบัติ สร้างจิตสำนึกให้ผู้ตามเกิดความต้องการอย่างแรงกล้าและเป็นความต้องการที่สูงกว่าเดิมตามระดับความต้องการของ Maslow แล้วจึงดำเนินการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะทำให้ผู้ตามร่วมมือกันเคลื่อนไหวไปสู่จุดมุ่งหมายและยังประโยชน์ทั้งแก่ผู้นำและผู้ตาม

4.2 ทฤษฎีภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพของ Bass and Avolio (1990, pp. 13–20) โดยเสนอแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำจำแนกเป็น 2 แบบ คือ ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนและภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ ดังนี้ 1) แบบภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Change Theory) โดยเน้นการแลกเปลี่ยนประโยชน์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม ผู้นำและผู้ตามต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ต่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์บางอย่าง ผู้นำแบบแลกเปลี่ยนนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญว่าจะให้รางวัลหรือสิ่งตอบแทนถ้าหากผู้ตามยินยอมทำตามข้อเสนอของผู้นำและจะให้บางสิ่งบางอย่างที่ผู้ตามต้องการ เพื่อที่จะได้รับอะไรบางอย่างเป็นการตอบแทน ในสภาพเช่นนี้ผู้นำจะมีอิทธิพลมาก เพราะผู้ตามมักจะสนใจทำแต่ในสิ่งที่ผู้นำต้องการ ผู้นำแบบแลกเปลี่ยนจะพัฒนาวิธีการรักษาคุณภาพและปริมาณของการปฏิบัติงาน วิธีปรับเปลี่ยนเป้าหมายขององค์กร วิธีลดแรงต่อต้าน

การปฏิบัติงานและวิธีตัดสินใจ องค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนมี 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 การให้รางวัลตามสถานการณ์ (Contingent Reward) เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม ซึ่งเน้นการแลกเปลี่ยน คือ ผู้นำจะให้รางวัลที่เหมาะสมเมื่อผู้ตามปฏิบัติงานตามข้อตกลงหรือใช้ความพยายามในการทำงาน ผู้นำจะศึกษาความต้องการของผู้ตามแล้วประสานสัมพันธ์ระหว่างการเสนอความต้องการของผู้ตามกับผลงานที่ผู้นำต้องการให้เกิดขึ้น การให้รางวัลตามสถานการณ์นั้นจะเป็นการจูงใจโดยให้รางวัลเป็นการตอบแทน เป็นการจูงใจเพื่อสนองความต้องการขั้นต้นตามแนวคิดของ Maslow และเป็นการจูงใจภายนอก (Extrinsic Motives) เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น หากผู้นำมีชื่อเสียงไม่เพียงพอหรือขาดทรัพยากรที่จะสนองความต้องการของผู้ตามได้ก็จะทำให้เป็นผู้นำที่หย่อนประสิทธิภาพไปและยิ่งไปกว่านั้นการให้รางวัลตามสถานการณ์อาจทำให้บุคคลตอบสนองความต้องการเฉพาะตนมุ่งผลประโยชน์ส่วนตนทำงานเพื่อตนเองมิใช่เพื่อกลุ่มหรือองค์กร องค์ประกอบที่ 2 การบริหารแบบวางเฉย (Management by Exception) เป็นการบริหารงานที่ปล่อยให้เป็นไปตามสภาพเดิม (Status Quo) คือ ผู้นำจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว จะเข้าไปแทรกแซงก็ต่อเมื่อมีอะไรเกิดผิดพลาดขึ้นหรือการทำงานต่ำกว่ามาตรฐาน การเสริมแรงมักจะเป็นทางลบ คือ ตำหนิและให้ข้อมูลย้อนกลับทางลบ บริหารงานโดยไม่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรปล่อยให้ทำงานเหมือนเดิม จะเข้าไปแก้ไขต่อเมื่องานบกพร่องหรือไม่ได้มาตรฐาน 2) แบบภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ เป็นการเปลี่ยนสภาพของทั้งบุคคลและระบบให้ดีขึ้น เป็นแนวคิดทางการศึกษาของผู้นำแนวใหม่ที่มุ่งยกระดับความต้องการ ความเชื่อเจตคติคุณธรรมของผู้ตามให้สูงขึ้น เพื่อให้มีผลต่อการพัฒนาเปลี่ยนแปลงกลุ่ม องค์กรให้มีประสิทธิผล โดยมีแนวคิดว่า การศึกษาภาวะผู้นำในระยะที่ผ่านมายังไม่สามารถอธิบายภาวะผู้นำอย่างชัดเจน ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพเกิดขึ้นเมื่อผู้นำขยายขอบเขตและยกระดับความสนใจของผู้ตาม ผู้นำจะทำให้ผู้ตามตระหนักถึงความสำคัญและยอมรับในจุดประสงค์และภารกิจของกลุ่ม ผู้นำจะชี้นำให้ผู้ตามมองเห็นประโยชน์ขององค์กรหรือของกลุ่ม องค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพมี 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 ความเสน่หา (Charisma) เป็นความสามารถของผู้นำที่จะทำให้ผู้อื่นอยากที่จะยอมรับและยอมเป็นผู้ตาม ผู้นำประเภทนี้มีความสามารถในการชักนำเกลี่ยกล่อมและมีพลังที่จะกระตุ้นให้คนอื่นมีความเห็นคล้อยตาม การพิจารณาภาวะผู้นำโดยเสน่หานั้นดูได้จากวิธีที่ผู้ตามรับรู้และปฏิบัติตนต่อผู้นำ ผู้ตามจะเชื่อถือศรัทธาภูมิใจและเชื่อในความสามารถของ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ผู้นำที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ผู้ตามเห็นว่าผู้นำทำให้ตนมีความกระตือรือร้นต่องานที่ได้รับมอบหมายดลใจให้เกิดความภักดี ผู้นำโดยเสน่หามักจะพบในองค์กรที่กำลังตกต่ำและกำลังเปลี่ยนแปลงดิ้นรนเพื่อความก้าวหน้ามากกว่าองค์กรที่มีความสำเร็จสูง โดยสรุปแล้วความเสน่หาในองค์ประกอบนี้ หมายถึง ปฏิกิริยาของผู้ตามที่มีต่อผู้นำด้วยการแสดงตนเป็นพวกด้วยการเลียนแบบหรือเอาอย่างยอมรับในเป้าหมายของภารกิจ ผู้นำโดยเสน่หานี้จะได้รับการยกย่องว่ามีอำนาจบารมี มีมาตรฐานในการทำงานตั้งเป้าหมายที่ท้าทายสำหรับผู้ตาม องค์ประกอบที่ 2 การดลใจ (Inspiration) เป็นวิธีการที่ผู้นำอธิบายเป้าหมายในอนาคตขององค์กร ซึ่งผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเป็นการอธิบายให้ทราบว่าผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถช่วยกันปฏิบัติภารกิจให้สำเร็จลุล่วงได้อย่างไร โดยจุดประกายความคิดที่จะช่วยทำงานใหญ่ได้สำเร็จโดยใช้ความพยายามมากขึ้น การดลใจผู้ตามนั้นผู้นำจะให้แรงหนุนทางอารมณ์ (Emotional Support) ทั้งด้วยการพูดและการกระทำเพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ตาม อาจทำได้โดยสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ตาม ให้ผู้ตามเห็นคุณค่าของงานที่ทำและเชื่อว่าผู้ตามมีความสามารถที่จะทำงานได้สำเร็จ และเชื่อในเหตุของการกระทำให้ผู้ตามตระหนักว่าสิ่งที่จะทำนั้นทำไปเพื่ออะไร ทำไมต้องทำ สร้างความเข้าใจว่าสิ่งที่ทำนั้นมีคุณค่า มีเป้าหมายโดยสร้างความคาดหวังว่าจะทำได้สำเร็จเพราะความคาดหวังมีผลต่อแรงจูงใจในการทำงาน ถ้าคาดหวังว่าทำแล้วจะสำเร็จก็จะมีความมานะพยายามในการทำงาน กล่าวโดยสรุป คือ ผู้นำจะดลใจผู้ตามโดยกระตุ้นอารมณ์ผู้ตามให้เพิ่มความตระหนักและเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมาย เห็นคุณค่าของเป้าหมายและเชื่อมั่นว่าจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้ องค์ประกอบที่ 3 การกระตุ้นการใช้ปัญญา (Intellectual Stimulation) เป็นวิธีการที่ผู้นำยั่วยุผู้ตามให้แก้ปัญหาด้วยวิธีการใหม่ กระตุ้นการสร้างระบบความคิด เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้ตามรู้จักวิเคราะห์ปัญหาแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มียุทธศาสตร์ในการคิด ส่งเสริมการแก้ปัญหาในลักษณะป้องกันไว้ก่อน (Proactive) มากกว่าจะตามไปแก้ปัญหา (Reactive) ในการกระตุ้นการใช้ปัญญานั้นผู้นำมีความเต็มใจและมีความสามารถที่จะแสดงให้ผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นวิธีการใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหา ชี้แนะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นว่าอุปสรรค คือ ปัญหาที่จะต้องแก้ไขและเน้นการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล กล่าวโดยสรุป คือ ผู้นำจะกระตุ้นผู้ตามให้ใช้ปัญญาใช้ความคิดโดยกระตุ้นผู้ตามให้สงสัยวิธีการทำงานแบบเก่าหรือวิธีการทำงานตามแบบเดิม ผู้ตามจะได้รับการสนับสนุนให้ประเมินค่านิยมความเชื่อและความคาดหวังของตนของผู้นำและขององค์กร นอกจากนั้น ผู้ตามจะได้รับ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

การสนับสนุนให้คิดเอง พัฒนาตนเองในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ องค์ประกอบที่ 4 การมุ่งสัมพันธ์เป็นรายคน (Individualized Consideration) เป็นลักษณะที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตามและส่งผลถึงความพอใจของผู้ตาม การมุ่งสัมพันธ์อาจแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การมุ่งสัมพันธ์โดยเน้นที่กลุ่มปรึกษาหารือกับผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นกลุ่ม และการมุ่งสัมพันธ์ที่เน้นเป็นรายบุคคล ผู้นำสนใจผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคน สำหรับผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพมุ่งเน้นความสัมพันธ์เป็นรายคน ในการมุ่งสัมพันธ์เป็นรายคนนั้นผู้นำจะสนใจผู้ตามแต่ละคนอย่างใกล้ชิด ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงผู้ตาม ซึ่งต้องการจะพัฒนาตนเอง ส่งเสริมและพัฒนาผู้ตามตามความต้องการ ความสนใจและความสามารถ ผู้นำอาจชมเชยเมื่อผู้ตามทำงานได้ดีชี้ให้เห็นจุดอ่อนของการทำงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน การมุ่งสัมพันธ์เป็นรายคนนี้จะให้ประสบการณ์ที่เป็นการเรียนรู้แก่ผู้ตาม ซึ่งจะช่วยพัฒนาการเป็นผู้นำ เป็นการสื่อความหมายแบบสองทาง ช่วยให้ได้ข้อมูลในการตัดสินใจที่ดีขึ้นและสามารถช่วยลดปัญหาความคลุมเครือในบทบาทของผู้ตาม ในการมุ่งความสัมพันธ์เป็นรายคน ผู้นำจะแสดงให้เห็นว่าตนสนใจความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา ให้ความเสมอภาคแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ยกระดับความต้องการและเป้าหมายของผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำไม่เพียงจะบอกได้ว่าความต้องการของผู้ตามคืออะไร แต่ยังยกระดับความต้องการให้มีระดับสูงขึ้น ผู้นำจะไม่แยกผู้ตามเป็นคนวงในหรือวงนอก จะเอาใจใส่ผู้ตามแต่ละคนอย่างสมดุลและเท่าเทียมกัน กล่าวโดยสรุป การมุ่งสัมพันธ์เป็นรายคนนี้ ผู้นำจะปฏิบัติต่อผู้ตามเป็นรายคนแตกต่างกันแต่ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เพียงแต่การตั้งเป้าหมายผู้นำจะตระหนักถึงความต้องการของผู้ตามและพัฒนาผู้ตาม ส่งเสริมวิธีการตั้งเป้าหมายและวิธีการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นด้วย ในการมุ่งสัมพันธ์เป็นรายคนนั้น ผู้นำจะมอบหมายภารกิจให้ผู้ตามปฏิบัติเพื่อให้มีโอกาสจะเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำเริ่มมีการศึกษาในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดยมีทฤษฎีหลักอยู่ 4 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีคุณลักษณะ ได้ศึกษาคุณลักษณะผู้นำได้ 2 แบบ คือ การเปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นผู้นำและไม่ได้เป็นผู้นำและเปรียบเทียบคุณลักษณะผู้นำที่ประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จ ทฤษฎีผู้นำเชิงปฏิบัติการได้ศึกษาหน้าที่ของผู้นำและศึกษาแบบของผู้นำหรือภาวะผู้นำ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ ได้ศึกษาโดยเชื่อว่าพฤติกรรมผู้นำที่มีประสิทธิผลจะปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ การเป็นผู้นำที่ดีนั้นก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยสถานการณ์ และทฤษฎีภาวะผู้นำเปลี่ยนสภาพเป็นการศึกษาภาวะผู้นำแนวใหม่ ที่มุ่งยกระดับความต้องการ ความเชื่อ

เจตคติ คุณธรรมของผู้ตามให้สูงขึ้น เพื่อพัฒนาเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือองค์กรให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกตั้ง

สุจิต บุญบงการและพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2525, หน้า 16) ได้ศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระบบการเมืองต่าง ๆ โดยเน้นปัจจัยที่มีผลผลักดันให้เกิดพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ แบ่งเป็น 3 แนวทาง คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคลที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยเฉพาะปัจจัยเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลเป็นแนวทางการศึกษาที่เน้นหนักไปในด้านสถานภาพของผู้ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

2. อิทธิพลของความสำนึกเชิงเหตุผลของบุคคลที่มีผลต่อการไปลงคะแนนเลือกตั้งเป็นแนวทางการศึกษาที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมือง การรณรงค์หาสียง การแถลงนโยบายรวมถึงการบริหารการเลือกตั้ง

3. ปัจจัยเชิงสถานการณ์ของระบบ ซึ่งเป็นภาพรวมทั้งในแง่ของเวลา (ระยะเวลา) และขนาด (ทั้งระบบ) นั้นคือ เน้นอิทธิพลของปัจจัยที่อยู่ในระดับมหาภาค เช่น สถานการณ์ในแต่ละช่วงสมัย ปัจจัยเกี่ยวกับนโยบายและประสิทธิภาพในการทำงานของพรรคการเมืองสถานการณ์ภายในและภายนอก

Lazarsfeld (1944, pp 69 อ้างถึงใน วิญญู สะตะ, 2544, หน้า 33–35) ได้ศึกษาอิทธิพลของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล (ที่บ่งชี้โดยระดับการศึกษาอาชีพรายได้และเพศ) ที่มีต่อการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผลการศึกษา พบว่ากลุ่มผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ จะมีความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมในทางการเมืองคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ ยังได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎีของพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหลายประการเป็นต้นว่า การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทำให้คนที่ตัดสินใจไว้แล้วว่าจะเลือกผู้สมัครคนใด เปลี่ยนใจไปเลือกผู้สมัครคนอื่นมีจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้นและในจำนวนที่เปลี่ยนใจไปนั้นเป็นพวกที่ได้รับอิทธิพลจากความกดดันของกลุ่มที่นิยมพรรคการเมือง (กลุ่มปฐมภูมิ) มากกว่าจะเป็นอิทธิพลของประเด็นนโยบายที่ใช้ในการหาเสียง นอกจากนี้ ยังพบว่า มีคนจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่มีการติดต่อสื่อสารกับพรรคการเมืองที่ตนไม่สังกัดและที่สำคัญ คือ อาชีพที่อยู่อาศัย (ชนบทในเมือง) ศาสนาและอุปนิสัยการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคลในอดีตเป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อพฤติกรรมการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ศุทธิกานต์ มีจั่น (บทคัดย่อ, 2555) ได้ศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งและทัศนคติเกี่ยวกับการซื้อเสียงของเขตจังหวัดภาคอีสาน : กรณีตัวอย่างจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัจจุบันสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งของประชาชนนั้น ได้แก่ คุณลักษณะส่วนตัวของผู้สมัครและนโยบายพรรค โดยประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจากตัวตนเองมากกว่าอามิสสินจ้างหรือได้รับอิทธิพลจากใครเป็นสำคัญ อีกทั้งยังมีทัศนะต่อการซื้อเสียงในทางลบ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่ากฎหมายและองค์กรที่บังคับใช้กฎหมายนั้น ไม่ใช่เงื่อนไขหรือกลไกที่ช่วยลดหรือแก้ปัญหาเรื่องการซื้อเสียงได้

โยธิน บัวทอง (บทคัดย่อ, 2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมของผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาล เทศบาลตำบลม่วงสามสิบ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษา พบว่า 1) พฤติกรรมของผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง พบว่า มีความคิดเห็นโดยรวมในระดับการเข้าร่วมอยู่ในระดับปานกลาง หรือบางครั้ง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านจิตสาธารณะหรือความสำนึกต่อประโยชน์สาธารณะในการเลือกตั้ง รองลงมา คือ ด้านการปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมทางการเมืองท้องถิ่นและระดับชาติในการเลือกตั้งและด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ตามลำดับ 2) ปัจจัยด้านคุณสมบัติของผู้สมัคร พบว่า มีความคิดเห็นโดยรวมในระดับการเข้าร่วมอยู่ในระดับปานกลางหรือบางครั้ง โดยด้านนโยบายการบริหารการพัฒนาชุมชนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการสัญญาว่าจะให้หรือเคยให้สิ่งของ/กำนัล ด้านความรู้ความสามารถประสบการณ์และผลงาน ด้านสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม เกียรติยศ ชื่อเสียงและด้านการช่วยเหลือทางสังคม อุทิศตนต่อส่วนรวม ตามลำดับ 3) ผลการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งกับพฤติกรรมของผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง พบว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางที่สอดคล้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 โดยด้านนโยบายการบริหารการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงสุดโดยค่าความสัมพันธ์อยู่ที่ r=0.447 รองลงมา คือ ด้านสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม เกียรติยศ ด้านการสัญญาว่าจะให้หรือเคยให้สิ่งของ/กำนัล ด้านการช่วยเหลือทางสังคม อุทิศตนต่อส่วนรวมและความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และผลงานตามลำดับ และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 ท่าน จากประเด็นสาเหตุอะไรที่ประชาชนที่ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง พบว่า สาเหตุหลัก ๆ ที่เป็นพฤติกรรมของผู้ไปใช้สิทธิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

เลือกตั้ง คือ ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจการเมืองการปกครองมากขึ้น เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตัวเอง การมีความสัมพันธ์กับผู้สมัครส่วนบุคคล ระบบอุปถัมภ์ พรรคพวก เครือญาติ การซื้อสิทธิขายเสียงและทุจริต การตอบแทนบุญคุณเพื่อเป็นช่องทางในการต่อรองทางการเมืองและระบบหัวคะแนนเลือกตั้ง

จึงพอสรุปได้ว่า บุคคลมีความนึกคิดทางการเมืองตามฐานะทางสังคมของตนซึ่งเป็นฐานสำคัญของทฤษฎีที่ว่าด้วยพฤติกรรมการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคลการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของบุคคลเป็นไปตามฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ไม่ใช่เพราะประเด็นปัญหาทางการเมืองที่เป็นนโยบายที่นำมาใช้ในการหาเสียงแต่ประการใด

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

มีผู้ให้ความหมายหรือนิยามของคำว่าการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ ดังนี้ Samuel Huntington and Jorge I. Dominguez (1982 อ้างถึงใน ภูสิทธิ์ ขันติกุล, 2553, หน้า 15) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยที่การกระทำเป็นไปได้ทั้งถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง ทั้งที่สำเร็จและล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ รวมทั้งกิจกรรมเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การร่วมรณรงค์หาเสียงการเลือกตั้งหรือการรวมตัวกันเพื่อโน้มน้าวหรือกดดันต่อรัฐบาล ได้แก่ การประท้วง การใช้ความรุนแรง

Nie and Verba (1975, p. 1) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าหมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีลักษณะ ดังนี้ 1) เป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมของพลเมืองเฉพาะบุคคล รวมทั้งผู้ที่เฉื่อยชาต่อกฎเกณฑ์ต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยอาชีพ ซึ่งรวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐบาล เจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและพวกหัวคะแนน 2) เป็นกิจกรรม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเลือกของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล และ 3) การมีส่วนร่วมในการปกครองโดยการกระทำกิจกรรม

Milbrath and Goel (1977, p. 2) ได้ให้ความหมายของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองไว้อย่างกว้าง ๆ และครอบคลุมว่า หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายของประชาชนแต่ละคนที่ต้องการมีอิทธิพลผลักดันหรือยอมรับสนับสนุนต่อรัฐบาล ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

รวมบทบาทในการสร้างอิทธิพลผลักดันให้เกิดผลทางการเมืองตามต้องการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิจกรรมที่เป็นที่ยอมรับอย่างพิธีการด้วย สำหรับผู้ที่ยอมรับรัฐบาลต้องแสดงออกโดยการปรับพฤติกรรมตามคำสั่งหรือข้อเรียกร้องของรัฐบาล แต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็พยายามสร้างอิทธิพลผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขปัญหาใหม่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงมีทั้งเป็นการต่อต้านและสนับสนุน

Samuel Huntington and Joan Nelson (1982, p. 5) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า จะต้องเป็นเรื่องของกิจกรรมมิใช่ทัศนคติและใช้กับบุคคลธรรมดา มิใช่นักการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมือง เพราะเป็นอาชีพซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของการมีบทบาททางการเมือง การตัดสินใจว่าการกระทำใด ๆ เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือเป็นบทบาททางการเมืองอาจถือลักษณะทางการเมืองที่บุคคลนั้นกระทำอยู่ ซึ่งไม่ได้ทำงานด้านการเมืองเป็นหลักแต่มีหน้าที่เพียงเป็นการสอดแนมและหาเสียงให้กับผู้สมัครบ้างเป็นครั้งคราว จึงเรียกได้ว่า เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ถ้าเป็นการลงสมัครรับเลือกตั้งและทำกิจกรรมทางการเมืองเป็นไปอย่างต่อเนื่องกิจกรรมนั้นจึงถือว่าเป็นเรื่องของบทบาททางการเมือง ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ จะต้องเป็นเรื่องที่แสดงออกเพื่อให้มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศดังนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง จึงอาจเป็นได้ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมายสันติหรือรุนแรง ถึงแม้ว่าผู้เข้าร่วมจะมีวัตถุประสงค์เพื่อกดดันรัฐบาลแต่ก็อาจจะไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของรัฐบาลแต่ประการใด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมว่ามีศักยภาพมากน้อยเพียงใด

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ (2549, หน้า 570) ได้อธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า บุคคลที่มีสนใจทางการเมือง มีความเข้าใจเรื่องการเมือง เชื่อว่าตนเองมีประสิทธิภาพและความศรัทธาในกระบวนการทางการเมือง และคิดว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหน้าที่ของตน เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการกำหนดพฤติกรรมการถอดถอนตัวผู้ปกครองหรือการตัดสินใจในโครงการขนาดใหญ่ของรัฐโดยการร่วมทำประชาพิจารณ์

ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ (2546, หน้า 8) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความสมัครใจในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะใช้วิธีแบบถูกหรือผิดกฎหมาย มีการจัดองค์กรหรือไม่มีองค์กร เป็นการกระทำแบบต่อเนื่องหรือเป็นครั้งคราวก็ได้ รวมถึงอาจสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ตาม การกระทำนั้นมุ่งประสงค์ที่จะ

มีอิทธิพลต่อการเลือกหรือการบริหารงานนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2546, หน้า 31) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่จะแสดงออกซึ่งอำนาจสูงสุดที่ตนมีอยู่ได้ 5 ทาง ดังนี้

1. การออกเสียงเลือกตั้ง (Election) เป็นการแสดงออกซึ่งอำนาจของประชาชนสามารถจะเลือกรัฐบาลคือผู้ที่จะดำเนินงานของรัฐ การเลือกตั้งที่ใช้หลักการเสมอภาคให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการเลือกตั้ง

2. การออกเสียงประชามติ (Referendum) คือ อำนาจที่ประชาชนมีอยู่ในการตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ของรัฐตามเจตจำนงของตนส่วนใหญ่ ในทางปฏิบัติมักจะเป็นเรื่องที่กับกฎหมายรัฐธรรมนูญ เช่น การจะยอมรับร่างรัฐธรรมนูญที่ยกร่างขึ้นใหม่ทั้งฉบับหรือข้อแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตอนใดตอนหนึ่งหรือไม่ การลงคะแนนเสียงก็ไม่ซับซ้อน

3. ประชาชนมีสิทธิเสนอร่างกฎหมาย (Initiative) ตามหลักประชาธิปไตยโดยทั่วไปแล้วประชาชนมักจะใช้อำนาจอธิปไตยในการร่างกฎหมายผ่านทางฝ่ายนิติบัญญัติ คือรัฐสภา แต่ประชาชนก็มีสิทธิที่จะแสดงอำนาจอธิปไตยในการเสนอร่างกฎหมายเองได้

4. ประชาชนสามารถตัดสินปัญหาสำคัญเกี่ยวกับนโยบายรัฐ (Plebiscite)

5. ประชาชนสามารถเปลี่ยนผู้ดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญของรัฐบาลได้ (Recall) การแสดงออกซึ่งอำนาจอธิปไตยของประชาชนที่สามารถมีสิทธิออกเสียงถอดถอนเจ้าหน้าที่ตำแหน่งต่าง ๆ ซึ่งได้มาโดยการเลือกตั้ง (ไม่ใช่การแต่งตั้ง)

ภูสิทธ์ ขันติกุล (2553, หน้า 17) ได้สรุปการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่าเป็นกิจกรรมที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทที่จะส่งผลการกระทำนั้นไปถึงรัฐบาลหรือผู้นำทางการเมืองทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง การตัดสินใจเชิงนโยบายของรัฐบาลที่มีผลต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม การทำประชาพิจารณ์ โดยผลของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอาจจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ได้

สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจของสมาชิกในสังคม การมีส่วนร่วม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ทางการเมืองที่จะเลือกกระทำนั้นมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการดำเนินงานของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติก็ตามซึ่งการกระทำนั้นอาจผิดหรือถูกต้องตามกฎหมาย อาจใช้หรือไม่ใช้ความรุนแรง สำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ได้

รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง

รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะแตกต่างกันออกไปได้หลายรูปแบบ โดยมีนักวิจัยได้ทำการศึกษาไว้ ดังนี้

Nie and Verba (1975, pp. 9–12) ได้จำแนกรูปแบบและกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะกว้างและชัดเจนไว้ 4 รูปแบบ คือ 1) การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Voting) ซึ่งเห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองทำให้ประชาชนมีอิทธิพลเหนือผู้นำเพราะทำให้ผู้นำจำเป็นต้องปรับปรุงนโยบายเพื่อคะแนนเสียงของตนเอง 2) กิจกรรมการรณรงค์หาเสียง (Campaign Activity) พบว่า การที่พลเมืองได้มีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียงจะทำให้สามารถเพิ่มอิทธิพลเหนือผลการเลือกตั้งได้ โดยการกำหนดคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครคนใดคนหนึ่งไว้ก่อนและมีอิทธิพลต่อผู้นำ 3) การติดต่อในฐานะของพลเมืองการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้ หมายถึง การติดต่อเผชิญหน้าของบุคคลที่มีต่อรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐบาล 4) การร่วมกิจกรรมของชุมชนหรือองค์การทางสังคม (Cooperative Activity) ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ คือ การกระทำรวมกันเป็นกลุ่มหรือกลุ่มองค์กรในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาการเมืองและสังคมเพื่อที่จะมีอิทธิพลเหนือการดำเนินงานของรัฐบาล

Almond, Gabriel A. And Jr. B.G. Powell (1976 อ้างถึงใน ภูสิทธิ์ ขันติกุล, 2535, หน้า 18) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ละเอียดชัดเจนโดยแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็น 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. รูปแบบตามธรรมเนียมปฏิบัติ (Conventional Forms) ได้แก่ การออกเสียงเลือกตั้ง การสนทนาเรื่องการเมือง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การจัดตั้งและเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ และการติดต่อส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่ทางการเมือง

2. รูปแบบที่ไม่เป็นไปตามธรรมเนียมปฏิบัติ (Unconventional Forms) ได้แก่ การยื่นข้อเรียกร้อง การเดินขบวน การเข้าประจันหน้ากัน การละเมิดกฎระเบียบของสังคม การใช้ความรุนแรงทางการเมือง สงครามกองโจรและการปฏิวัติรัฐประหาร

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Milbrath (1971, pp. 12–16) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ กิจกรรมต่าง ๆ ตามความสมัครใจของสมาชิกในสังคมการเมืองที่จะเลือกกระทำ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการดำเนินงานของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือในระดับชาติก็ตาม ซึ่งการกระทำนั้นอาจผิดกฎหมายหรือถูกกฎหมาย อาจใช้ความรุนแรงหรือไม่ใช้ความรุนแรง สำเร็จผลหรือไม่ หรือกระทำโดยความสำนึกหรือถูกชักจูงระดมพลังก็ได้ พร้อมทั้งจำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 6 รูปแบบ คือ

1. การเลือกตั้ง (Voting) พบว่า การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นรูปแบบในการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แยกจากกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองแต่รวมได้กับกิจกรรมที่เกี่ยวกับความรักชาติ ซึ่งแสดงออกโดยการเคารพกับพรรคการเมืองแต่รวมได้กับกิจกรรมที่เกี่ยวกับความรักชาติ ซึ่งแสดงออกโดยการเคารพธงชาติ การเสียภาษี การเคารพกฎหมายและสนับสนุนประเทศให้ต่อต้านสงคราม ซึ่งผลจากการวิจัยได้พบอีกว่าการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อระบบมากกว่าเป็นการกระทำตามความต้องการของตนที่มีต่อระบบการเมือง

2. การเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง (Party and Campaign Workers) หมายถึง การเข้าร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและในการเลือกตั้ง ขอบเขตของกิจกรรม ได้แก่ การมีบทบาทในการรณรงค์หาเสียงบริจาคเงินช่วยเหลือพรรคหรือผู้สมัครชักชวนประชาชนไปลงทะเบียนเพื่อสิทธิในการลงคะแนนเสียงแก่พรรคหรือสมัครที่ตนชอบ การลงสมัครรับเลือกตั้งและการร่วมมือกับกลุ่มต่าง ๆ

3. การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน (Community Activists) ขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ ได้แก่ การร่วมกันขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาสังคม การทำงานรวมกับกลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับสังคม การเป็นสมาชิกที่มีความกระตือรือร้นขององค์การที่มีบทบาทเกี่ยวกับกิจการสาธารณะอื่น ๆ และติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาสังคม

4. การติดต่อกับทางราชการ (Contracting Officials) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้เป็นเรื่องเฉพาะ เช่น การติดต่อกับทางราชการในเรื่องภาษีโรงเรือน การทำถนน การตรวจสอบความมั่นคงทางสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

5. การเป็นผู้ประท้วง (Protestors) ขอบเขตของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ คือ การเข้าร่วมเดินขบวนตามถนนหรือก่อให้เกิดการจลาจลเพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง การประท้วงอย่างแข็งขันและเปิดเผยต่อสาธารณชนถ้ารัฐบาลกระทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรมการเอาใจใส่กับการชุมนุมประท้วงการเข้าร่วมกับกลุ่มประท้วงรัฐบาลและการปฏิเสธการยอมรับกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม

6. การเป็นผู้สื่อข่าว (Communicators) รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะนี้มีขอบเขตของกิจกรรม คือ การเก็บรักษาข้อมูลเกี่ยวกับการเมือง การส่งจดหมายสนับสนุนผู้นำเมื่อเขาทำดี การเข้าร่วมถกปัญหาการเมือง การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชนที่อาศัยอยู่ การให้ความสนใจกับทางราชการและเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ กิจกรรมแต่ละอย่างต้องการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างภายในชุมชน

Bubar J. David (1972 อ้างถึงใน ภูสิทธิ์ ขันติกุล, 2553, หน้า 15) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง เป็นลักษณะที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเองโดยตรง เช่น บริหารงานกำหนดนโยบายและการตัดสินใจในการดำเนินงานด้วยตนเอง

2. การมีส่วนร่วมโดยทางอ้อม เป็นลักษณะที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมแต่มิได้เป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเองโดยตรง แต่จะมีการเลือกตั้งตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ เปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกตั้งเสรีแต่กำหนดกลไกเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าควบคุมความเคลื่อนไหวของฝ่ายปกครองเพื่อให้การปกครองเป็นไปตามความต้องการของประชาชน

Samuel Huntington and Joan Nelson (1982, pp. 12–13) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง ออกเป็น 5 รูปแบบ ดังนี้

1. กิจกรรมการเลือกตั้ง (Electoral Activity) หมายถึง กิจการออกเสียงเลือกตั้งและการรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้ง

2. การวิ่งเต้น (Lobby) หมายถึง การติดต่อเจ้าหน้าที่หรือผู้นำทางการเมืองเพื่อหาทางเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายของรัฐบาลโดยใช้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นเกณฑ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

3. กิจกรรมองค์การ (Organization Activity) เป็นกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มองค์กรใดองค์กรหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายที่เข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะอย่างหรืออาจจะเป็นผลประโยชน์ต่อส่วนร่วมก็ได้

4. การติดต่อเฉพาะเรื่อง (Contracting) หมายถึง การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของทางราชการเป็นการส่วนตัวโดยมุ่งหวังประโยชน์ส่วนตัวเฉพาะครอบครัวหรือหมู่คณะของตน

5. การใช้ความรุนแรง (Violence) หมายถึง กิจกรรมที่พยายามสร้างผลกระทบต่อการตัดสินใจการกำหนดนโยบายของรัฐบาลโดยการทำร้ายร่างกาย ทำลายทรัพย์สินกิจกรรมนี้อาจดำเนินไปโดยมีจุดมุ่งหมายที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบทางการเมืองเช่น การก่อรัฐประหาร การลอบสังหารผู้นำทางการเมืองหรืออาจมุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น การปฏิวัติ

วรทิพย์ มีมากและชีวินทร์ ฉายาชวลิต (2547, หน้า 48–49) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในรูปแบบของกลุ่มผลประโยชน์ การรวมตัวกันของบุคคลเป็นกลุ่มหรือองค์กรในสังคม โดยมีเป้าหมายที่การรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มโดยไม่มีเป้าหมายที่จะเข้าไปเป็นรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศ

2. การมีส่วนร่วมในรูปแบบพรรคการเมือง เป็นการรวมตัวของบุคคลที่มีความคิดคล้ายกัน โดยมีเป้าหมายหลักที่จะส่งเสริมให้สมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อเป็นตัวแทนไปทำหน้าที่ในฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร

3. การมีส่วนร่วมในรูปแบบของการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งการไปออกเสียงเลือกตั้งถือได้ว่าเป็นหัวใจของการบริหารในระบบประชาธิปไตย โดยถ้าเป็นการไปใช้สิทธิเลือกตั้งในรูปแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงจะต้องมีลักษณะ ดังนี้ การเลือกตั้งโดยอิสระ การเลือกตั้งโดยลับ ความเสมอภาคในการเลือกตั้งและความเป็นกลาง

4. การมีส่วนร่วมในรูปแบบของการแสดงออก บุคคลในสังคมมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นการเขียน การพูด การโฆษณา การพิมพ์ ซึ่งการแสดงออกเหล่านี้จะอยู่ในรูปแบบของการวิพากษ์วิจารณ์ตามสื่อต่าง ๆ ตามร้านกาแฟ บ้านเรือน สถานที่สาธารณะ

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถสรุปได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเป็นทางการ ได้แก่ การไปออกเสียงเลือกตั้ง การพูดคุยเรื่องการเมือง การร่วมรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งและการเข้าร่วมเป็น

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี บัณฑิตวิทยาลัย

สมาชิกพรรคการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การยื่นข้อเสนอเรียกร้อง การเดินขบวนประท้วง การละเมิดกฎและระเบียบทางสังคม และการปฏิวัติ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

อสิตรา รัตตะมณี (2540 อ้างถึงใน เดชภูมิ เอียดวุ่น, 2552, หน้า 22) ได้สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามแนวคิดของ Milbrath และ Goel โดยแบ่งออกเป็นปัจจัยใหญ่ 2 ประการ คือ

1. ปัจจัยด้านสิ่งเร้าจากสภาพแวดล้อม (Environmental Stimuli) หมายถึง ลักษณะของระบบสังคม (Social System) และสถานการณ์ทางการเมือง (Political Setting) ซึ่งไม่เพียงจะกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีส่วนให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับขอบเขตและทางเลือกต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง บุคคลแต่ละคนแม้จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกันก็จะรับสิ่งเร้าใจจากระบบการเมืองและสังคมได้ไม่เท่ากัน เพราะบุคคลแต่ละคนจะเลือกรับรู้และเลือกสรรเฉพาะสิ่งเร้าเหมาะสมและตรงกับความต้องการของตนเองเท่านั้น

2. ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล (Personal Factor) คือ พันธุกรรม ความต้องการทางบุคลิกภาพ ความต้องการทางจิตใจ ร่างกายและความเชื่อต่าง ๆ รวมทั้งทัศนคติทางการเมืองของแต่ละคน ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่เอื้ออำนวยให้บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับแตกต่างกันออกไป ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ทรัพยากร คือ มีปัจจัยสนับสนุนให้สามารถเข้าร่วมทางการเมืองได้ เช่น มีความเฉลียวฉลาด มีการศึกษา มีทักษะและทุนทรัพย์ 2) แรงจูงใจ คือ สิ่งที่ชักจูงให้บุคคลสนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง เช่น ความต้องการชื่อเสียง ความสำนึกของกลุ่ม ความต้องการปรับปรุงงานท้องถิ่น และ 3) โอกาส คือ มีเวลาที่เหมาะสม มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมและระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์ (2549, หน้า 595–604) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประกอบด้วย

1. ระบบการเมืองระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุด กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจประชาธิปไตย อำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของประชาชน การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดย

ประชาชน คือ ประชาชนเป็นผู้กำหนดผู้ปกครอง ผู้ปกครองเป็นตัวแทนที่ได้รับมอบฉันทะจากประชาชนให้เข้าไปทำหน้าที่ในการปกครอง ในส่วนระบอบเผด็จการอำนาจนิยม เป็นระบบการเมืองที่กีดกันหรือปิดโอกาสการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเพราะอำนาจเด็ดขาดมีแต่เพียงผู้เดียว อำนาจการปกครองทั้งหมดเป็นของผู้ปกครองอาจเรียกว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของผู้ปกครอง ประชาชนถูกตัดขาดจากการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประชาชนต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ผู้ปกครองกำหนด

2. วัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความศรัทธาและความเชื่อมั่นในระบบประชาธิปไตย ทำให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและความมุ่งมั่นอย่างจริงใจของผู้นำทางการเมือง เปิดโอกาสให้ประชาชนมีการเรียกร้องอย่างกว้างขวาง ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมือง การพัฒนาทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่เป็นเอกภาพจนไม่อาจทิ้งส่วนใดส่วนหนึ่งได้

3. โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจ ระดับการศึกษาของประชาชนในสังคมจะมีผลต่อลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองของคนในสังคมนั้น ๆ โดยการศึกษาจะทำให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและมีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนที่พึงกระทำต่อระบบการเมืองมากขึ้น นอกจากนี้ฐานะทางเศรษฐกิจก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เพราะเมื่อประชาชนมีรายได้น้อย มีฐานะยากจน จะไม่มีเวลามาสนใจการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพราะจะให้ความสำคัญกับการดำรงชีวิตประจำวันมากกว่า ในขณะเดียวกันผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะมีแนวโน้มที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากกว่า

David F. Roth & Frank L. Wilson (อ้างถึงใน โกมินทร์ กุลเวชกิจ, 2549, หน้า 38) ได้เสนอว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองของปัจเจกบุคคลมีอยู่ 3 ประการ คือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ทัศนคติ ความเชื่อ และลักษณะบุคลิกส่วนบุคคล เช่น ความรู้สึกมีสมรรถนะส่วนบุคคล ทัศนคติทางการเมือง การรับรู้หน้าที่ของพลเมือง 2) ปัจจัยด้านสภาพการณ์ทางการเมือง รวมถึงการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่อสารมวลชน หรือการติดต่อส่วนบุคคล โครงสร้างของพรรคการเมือง การจัดการกลุ่มการเมือง 3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ระดับของรายได้และระดับของการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

กล่าวโดยสรุป ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ทัศนคติ ความเชื่อและบุคลิกลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางการเมือง ได้แก่ สถานการณ์ทางการเมือง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง การติดต่อหรือพูดคุยเรื่องการเมือง และปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ระดับของรายได้และระดับของการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณัฐพงศ์ นิลาทะวงศ์ (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้าปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งของเทศบาลตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านคุณสมบัติผู้สมัครนายกเทศมนตรีจะเลือกผู้สมัครเพราะผู้สมัครเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ดีอยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้านนโยบายจะเลือกนายกเทศมนตรีเพราะนโยบายของผู้สมัครนายกเทศมนตรีเป็นนโยบายที่มีประโยชน์ในการพัฒนาตำบล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ปัจจัยในการตัดสินใจด้านผลประโยชน์หรือผลตอบแทนจะเลือกผู้สมัครเพราะผู้สมัครช่วยงานประเพณีต่าง ๆ ของชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ เช่น งานบวช งานศพ งานแต่งงาน ฯลฯ อยู่ในระดับน้อย ปัจจัยในการตัดสินใจด้านความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้สมัครจะเลือกผู้สมัครเพราะผู้สมัครเป็นคนรู้จักคุ้นเคยกับผู้ที่ตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับน้อย กล่าวโดยสรุป ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านจะเป็นปัจจัยด้านคุณสมบัติเพราะผู้สมัครเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ดี เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี มีวาทศิลป์และเป็นผู้ที่พูดจริงทำจริง เข้าถึงและช่วยเหลือประชาชน

นงพะงา กอธวัช (2553, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการศึกษาเหตุผลในการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีตำบลนาเมือง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลจากการศึกษาพบว่า อันดับเหตุผลในการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยรวมอยู่ในอันดับมาก ส่วนรายด้านอยู่ในอันดับมากทุกด้าน โดยเรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการจูงใจและการซื้อสิทธิขายเสียง ด้านการรณรงค์หาเสียง ด้านวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วมและด้านคุณลักษณะของผู้สมัครตามลำดับ ส่วนผลการเปรียบเทียบอันดับเหตุผลในการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

การศึกษาต่างกันและมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกันมีเหตุผลในการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

พัชรา เพ็ชรจรูญ (2553, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องเหตุผลประกอบการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลพระอินทราชา อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลจากการศึกษา พบว่า ในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีนั้น ประชาชนพิจารณาจากความรู้ ความสามารถและระดับการศึกษาของผู้สมัครเป็นเหตุผลหลัก อันดับรองลงมา คือ นโยบายในการบริหารของผู้สมัครโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายแก้ไขปัญหายาเสพติด ต่อมา คือ การแจกเงินซื้อเสียงของผู้สมัครผลงานของกลุ่มการเมืองท้องถิ่นที่ผ่านมาประชาชนให้ความสำคัญกันน้อยมาก

บุญญฤทธิ์ โชคอุดมพร (2556, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองตราด อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองตราดโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยด้านคุณสมบัติของผู้สมัครนายกเทศมนตรีและปัจจัยด้านนโยบายอยู่ในระดับมาก ส่วนปัจจัยด้านผลประโยชน์หรือผลตอบแทนและปัจจัยด้านความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้สมัครอยู่ในระดับน้อย ความแตกต่างตามเพศและอายุเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองตราดแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนความแตกต่างตามระดับการศึกษาอาชีพและรายได้ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองตราดแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชัยพจน์ จำเริญนิติพงศ์ (บทคัดย่อ, 2557) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนในเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมประชาชนมีการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้ง พบว่า ภาพรวมปัจจัยด้านเหตุผลในการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พบว่า อยู่ในระดับมาก จำแนกเป็นรายด้านดังนี้ ด้านความคาดหวังตัวบุคคล ด้านคุณสมบัติส่วนบุคลของผู้สมัคร ด้านกลยุทธ์ในการหาเสียง ด้านความสัมพันธภาพ ด้านนโยบายพรรคและภาพลักษณ์ของพรรคที่สังกัด พบว่า อยู่ในระดับมาก ภาพรวมปัจจัยด้านการออกเสียงเลือกตั้ง พบว่า อยู่ในระดับมาก จำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้ สถานภาพความรู้สึกทางการเมือง สภาพแวดล้อมของช่วงเวลา สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม และสภาพด้านจิตวิทยา พบว่า อยู่ในระดับมาก การมี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ส่วนร่วมทางการเมือง พบว่า อยู่ในระดับมาก จำแนกเป็นรายข้อดังนี้ การจัดกิจกรรมชุมชน การจัดกิจกรรมการเลือกตั้ง การจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ การจัดกิจกรรมการแสดงออกทางความคิดเห็น การจัดกิจกรรมทางด้านการเมือง และการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพรรคการเมือง พบว่า อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้ง พบว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองและการเลือกตั้งต่างกันมีการตัดสินใจเลือกตั้งไม่แตกต่างกัน แต่ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีการตัดสินใจเลือกตั้งแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ เพราะต้องการให้บุบคลที่ตนเองชื่นชอบได้รับการแต่งตั้งเพื่อเข้าไปดำรงตำแหน่งสำคัญ สามารถตอบสนองแนวนโยบายและให้ความช่วยเหลือหรือเอื้อกับอาชีพของตนจากแนวนโยบายของพรรคนั้น ๆ ได้

ฐิติมา อิ่มรัตน์ (บทคัดย่อ, 2558) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโขมง อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโขมง อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ในภาพรวมมีผลอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านคุณสมบัติของผู้สมัคร ด้านนโยบายของผู้สมัครและด้านผลงานที่ผ่านมาของผู้สมัครมีผลอยู่ในระดับค่อนข้างมาก สำหรับด้านความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้สมัครและด้านความสมเหตุสมผลในการเลือกผู้สมัครมีผลอยู่ในระดับปานกลาง

นงค์รักษ์ ต้นเคน (บทคัดย่อ, 2558) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ผลการวิจัย พบว่า ระดับเหตุผลประกอบการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะของผู้สมัคร และอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านนโยบายของผู้สมัครและด้านการหาเสียงของผู้สมัคร สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ได้แก่ อายุ เพศ รายได้และคุณลักษณะของผู้สมัครอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเพศ ระดับการศึกษา ความสัมพันธ์กับผู้สมัคร ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน นโยบายของผู้สมัครและวิธีการหาเสียงของผู้สมัครไม่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ได้ร้อยละ 13.90 (R^2=0.139, F=9.142) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

อำนาจ ศรีพระจันทร์ (บทคัดย่อ, 2558) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ผลการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การไปใช้สิทธิเลือกตั้งอยู่ในระดับมาก การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งและติดตามกระบวนการเลือกตั้งอยู่ในระดับปานกลาง การสมัครรับเลือกตั้งและเป็นฐานคะแนนเสียงอยู่ในระดับน้อยที่สุด ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นโยบายผู้สมัครมากที่สุด รองลงมาคุณสมบัติส่วนตัวผู้สมัคร และความสัมพันธ์ส่วนตัว/การอุปถัมภ์ของผู้สมัคร และผลประโยชน์หรือผลตอบแทนจากผู้สมัครอยู่ในระดับน้อยที่สุด ความสัมพันธ์ของปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี พบว่า คุณสมบัติส่วนตัวผู้สมัคร นโยบายผู้สมัคร ผลประโยชน์หรือผลตอบแทนจากผู้สมัครและความสัมพันธ์ส่วนตัว/การอุปถัมภ์ของผู้สมัคร มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี นั่นคือ คุณสมบัติส่วนตัวผู้สมัคร นโยบายผู้สมัคร ผลประโยชน์หรือผลตอบแทนจากผู้สมัครและความสัมพันธ์ส่วนตัว/การอุปถัมภ์ของผู้สมัคร เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี

สมชาย วุฒิพิมลวิทยา (บทคัดย่อ, 2559) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัย พบว่า การทดสอบสมมุติฐาน เพศ อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ส่วนระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนครพนม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พฤติกรรมการเปิดรับสื่อมีความสำคัญกับการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี พบว่า

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี บัณฑิตวิทยาลัย

พฤติกรรมการเปิดรับสื่อมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงว่า เหตุประกอบการตัดสินใจต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นมีความสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลของประชาชน ผู้วิจัยจึงเลือกเหตุผลประกอบการตัดสินใจเหล่านี้มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย พบว่า เหตุผลประกอบการตัดสินใจด้านต่าง ๆ สามารถที่จะอธิบายพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้นำทฤษฎีความสำนึกเชิงเหตุผลตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้สำหรับกำหนดเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือวิจัยและสำรวจข้อมูลในพื้นที่เฉพาะในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลดงมะไฟ เพื่อศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลดงมะไฟ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร